

Zyndt Máttyás nagy haditérképe hazánkról.

A magyar haditérképészetnek egyik korai és igen értékes emléke Zyndt Máttyás nürnbergi rézmetsző 1566-ban és 1567-ben készült két térképe. A XVI. század elején megindult nagy török hadjáratokkal egyszerre, hazánkról több térkép jelent meg, úgyszólván azt mondhatjuk, hogy a szerencsétlenségű mohácsi csata következményei váratlanul

1. ábra.

A Balaton a nagy haditérkép első kiadásán.

fellendítették az ország térképezését. A királyi hadvezetőségnek szüksége volt térképekre, amelyekről az egyes országrészek helyzetét áttekinthették és pontosan tájékozódni tudtak.¹⁾ Ezekről a térképekről aztán messze földön is

¹ L. Oberhummer-Wieser: Die Karte von Lazius.

mertté váltak hazánk részletei is és a nyugati országok kiadói érdeklődést mutattak Magyarország térképének kiadása iránt. Így adta ki Nürnbergben Zyndt Mátyás²⁾ 1566-ban, *Das Khynigrich Hungarn* című térképét, amely munkája Szoliman szultán utolsó nagy hadjáratát örökítette meg. A vérszomjas császár felvonulásának első jelentős eseménye Szigetvár ostroma, melyet Zrinyi Miklós hősi védekezése folytán csak 34 napi ostrommal tudott bevenni a török sereg. A térkép nemcsak a török sereg felvonulását tünteti fel, hanem a Komárom és Győr alatt tétlenül táborozó császári sereg gyülekezését is ábrázolja. Tartalmazza a folyóhálózatot, hegyrajzot és helységeket, valamint az addigi hadjáratok, táborhelyek és csatahelyek megjelölését. A rézmetszettel sokszorosított térképnek több példánya maradt ránk és ha Zyndt magyarországi térképéről van szó, rendszeren ezt értették rajta.

A következő évben, 1567-ben, Zyndt Mátyás egy másik jóval nagyobb méretű, hat lapból összetett térképet készített, mely kevésbé ismert és csak egyetlen példánya van meg.³⁾ A térkép címe felső szélén van feltüntetve: „*Neueue vnd Gründtliche beschreibung Das ganczen Künigreichs Unngern mit den Anstossenden Landen*“. A bal felső sarokban a jelmagyarázatok kis táblája, ettől kissé jobbra latin és német nyelvű felirat: „*succedant tandem votis Haec omnia nostris. Wir sollen bitten alle von Gott das unser Wynch my haben statt*“. Alul jobbra egy nagy feliratos táblán: „*Nova totius*

---

²⁾ Zyndt (Zündt) Mátyás rézmetsző, 1498-ban született Nürnbergben, meghalt 1568-ban. Kora legkiválóbb rézmetszői közé tartozott. Kb. 70 műve maradt ránk, amelyek között arcképek, bibliai történetek, allegorikus képek, látképek, csatajelenetek és térképek vannak. Műveit monogramja alapján (MZ) eleinte összetévesztették Mathes Zagel műveivel. Leírói: *Nagler: Monogrammisten* IV. k. 506. és 716. o., *Nagler: Künstlerlexicon*, XXII. k. 546. o., *J. D. Passavant: Peintregraveur*, IV. k. 194. o., *H. W. Singer: Allgem. Künstlerlexicon*, V. k., *A. Senbert: Allgem. Künstlerlexicon*. Leírói még: *Bartsch, G. v. Murr és Heller; A. Andresen: Der deutsche Peintre Graveur* c. munka I. kötetében nevezetesebb művei részletesen is fel vannak sorolva, így az említett két magyar térképen kívül, a szintén magyartárgyú Szigetvár ostroma: *Ware conterfeit der bevestigung Siget, 1566 és Ware conterfeit der stat Giula, 1566* (Gyula ostroma). Igen ritka és értékes műve még a 4 lapból összetett *Grodus látképe* a török és orosz követség felvonulásával, melyeket a lengyelek ünnepélyesen fogadtak. Az esemény Báthory István uralkodása alatt, 1577-ben történt.

³⁾ Eredetileg a bécsi Albertina grafikai gyűjteményben Zyndt Mátyás művei közt őrzött példányát most áttették a Nemzeti Könyvtár térkép-gyűjteményébe.

Hungariae Descriptio Accurata et diligens desumpta ex pluribus aliorum editis Cosmographicis Chartis et Typis Aereis incisa Matthia Cynthio Norimbergensi Anno a Cristo nato MDLXVII. Ein Neuwe warhafftige beschreibung Des ganzen Vungerlandts mit Sünderem fleyss aufs anderen Lant-haffeln zu sammen gebracht und in druck verfertiget durch Mathias Zündten zu Nörmberg. Im Jar nach Christi geburt 1567.“ Ezenkívül még a következő latin jelmondatot tartalmazza: „Exere iam tandem fortis Germania vires Auxilium posco vestrum nunc Ungaria tellus“. Mint Zyndt másik ma-

2. ábra.

A Balaton a nagy haditérkép javított kiadásán.

gyar térképe, ez is alakokkal van díszítve, melyek a hadi eseményekre vonatkoznak. Adatainak nagy részét Lázius 1556-i térképéről vette, azonban Lázár diák 1529-i térképét is felhasználta. Galambócz vára feliratánál Lázár diákot követi, amennyiben ezt írja: „cum Mahumete septimo Thurcarum Imperatore“. Láziusnál ez a rész a következőképen hangzik: „Sigismundus Imperator cum M(a)humeto VII infeliciter pugnavit Anno 1406“. A térkép egyéb felirataiból azt látjuk, hogy máshonnan is vett adatokat. Jelmagyarázati táblázatán a következő felírást találjuk: „Dise Vlach volgende

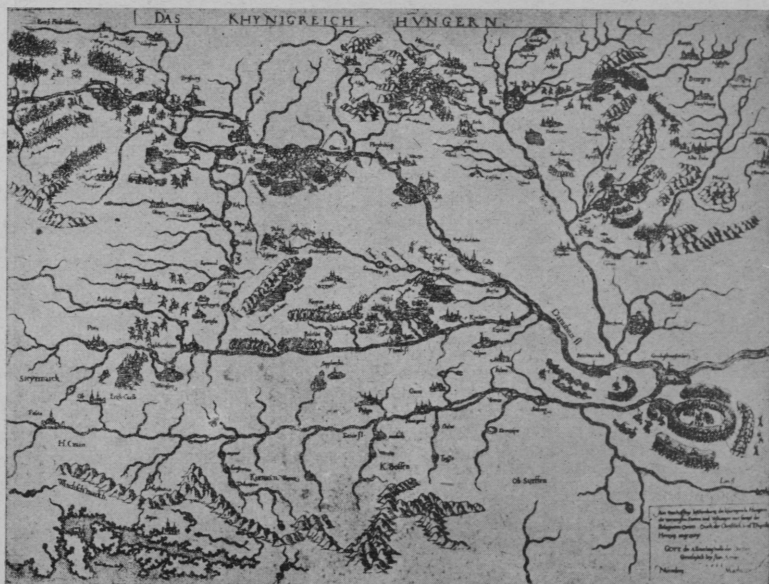
Zaydten wie sy in der Landtaffel gefunden werden Bedut wie hernach volgt:

Büstthumb	Warmbad
Berckwerck	Aufferzyeung der oxen
Weinperg	

Koeseris
Waydis
Türckis

Az egyes országrészek helyén az illető rész címerét találjuk (lásd később Stier Mátyás térképét!), azonkívül pontokkal jelöli a török által elpusztított terület határát.⁴

3. ábra.

Zyndt Mátyás 1566-i kis haditérképe.

A térkép kartográfiai leírását mellőzzük s e tekintetben a vele egy színvonalon álló Lázár diák és Lázius térképeiről megjelent leírásokra utalunk.

Mint térképészeti régiség, igen nagy értékű, mert csak egyetlen példánya ismeretes. Technikai kivitel tekintetében nagy haladást mutat úgy Lázár diák, mint Lázius térképeivel szemben, mert míg az említettek fametszettel

⁴ Ez a jelzés előfordul Lázár diák és Lázius térképein is és Lázár diák térképe leírásánál (L. Térképészeti Közlöny I. köt. 3. füzet 170. o.) tévesen mint útvonal van megemlítve.

bal partján, Belgrád felett, a következő csatajelzés: „Hie bey Belgrad wirt Mahomet der 2 und der 8 K. von dem Johan Huniad hart geschlagen Anno 1456“. A Dunától jobbra, Galambócz alatt: „Hie Imperator Sigismundus Calombeciun Cum Mahumete Septimo Thurcarum Imperato infoeliciter pugnavit 1409“. Gradiskától délre, a Száva jobb partján: „Venezianer mit dem Turch' geschlag' und verloren“.

A 860×507 mm nagyságú térképlap kb. 1:1.000.000 mértéknek felel meg és az 1567. évi első kiadásán kívül, még két javított kiadásban ismeretes. A második kiadás 1587-ben jelent meg Prágában és a jobb alsó sarkán lévő tábla latin és német nyelvű feliratához betoldott szövegről ismerhető fel: „a christo nato MDLXXXVII, 1587. Cum gratia et Privilegio sacrae Caesariae Maiestatis Jacob Pross excu: Pragae“.

A harmadik kiadás 1594-ben jelent meg. A felső részen levő felíratban az „und“ szó helyébe a következő felírat van vésvé: „corrigierte gesetzt“. A bal felső sarokban levő táblán még be van toldva: „Qui modo pannonias . . . . . Amnerathe tuo“. A tábla fölött egy legyőzött sarkányon ülő sas látható; az alsó jobb sarokban pedig Rudolf császárhoz szóló ajánlás, mely a következőképen végződik: „Jacobus Pross, excudebat Pragae“. A térképre néhány az első kiadás óta történt hadiesemény van feljegyezve. Említésre érdemes, hogy Tihany félszigete, Lázius behatása folytán, az első kiadásban még a Balaton déli partján van, de a következő kiadásokon már rájöttek a vaskos tévedésre és a nyomólemezen kijavították a hibát és a félsziget valóságos helyén alkalmazták a felírást.⁵ Cornelius de Jode „Speculum Orbis Terrarum“ (Abt. II. Tafel 14) című munkájában külön is kiadta térképünket a következő felíratral: „Hungariae totius uti ex compluribus aliorum geographicis chartis a Matthia Zynthio Norico delineata est, recens editio“.

Bemutatott képeink az 1566-i kis haditérképet és az 1567-i nagy haditérkép részleteit ábrázolják, ez utóbbinak teljes nagyságban való közlését technikai nehézségek miatt mellőztük. A kis haditérkép és a közölt részletek azonban elég támaszpontot adnak számunkra a nagy térkép orientációjának és kivitele finomságának elképzeléséhez. A XVI. század elején készült, hasonló méretű térképeinkkel egy színvonalon álló kartográfiai munka, hazánk térképről való megismerése terén ugyan nem sok újat hozott, de mint legszébb kivitelű XVI. századbeli térképünk, nagy ritkaságánál fogva is megérdemli figyelmünket.

Bécs.

Borbély Andor.

⁵ A hiba későbbi térképeinken, sőt még a XVIII. században készült atlaszokban is előfordul.